

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Wybrane elementy z Oceny zasobów pomocy społecznej na 2011 rok dla województwa mazowieckiego

Wstępne wnioski i rekomendacje

Analiza materiału badawczego, zebranego przez Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej w ramach oceny zasobów pomocy społecznej na 2011 rok z ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie regionu mazowieckiego oraz informacji z Głównego Urzędu Statystycznego - stanowi podstawę do sformułowania poniższych wniosków i rekomendacji w obszarze pomocy społecznej:

W zakresie problemów demograficznych

Województwo Mazowieckie zamieszkuje ponad 5 250 tys. osób i pod względem terytorium jak i liczby ludności jest ono największym województwem w kraju. Liczba mieszkańców Mazowsza systematycznie rośnie, przy czym niepokojące może być zmniejszanie się tempa tego wzrostu (w 2011 roku 0,3%). W latach 2005–2011 średnioroczne tempo przyrostu ludności wynosiło plus 0,33%, przy czym wyższe było na wsi (plus 0,40%) niż w miastach (plus 0,29%). Warszawa – największe miasto regionu – na koniec roku 2011 liczyła ok. 1 728 tys. ludności, tj. 32,8% ogółu ludności województwa. W latach 2005–2011 roczne tempo przyrostu ludności stolicy kształtowało się od plus 0,18% w 2008 r. do plus 0,43% w 2011 r. Średnioroczna stopa przyrostu wyniosła plus 0,28%.

Wzrost liczby mieszkańców jest jednak bardziej wynikiem ruchu migracyjnego niż ruchu naturalnego. W 2011 r. w 16 powiatach województwa saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały było dodatnie, w tym w 10 było wyższe niż średnio na Mazowszu (w przeliczeniu na 1 000 ludności). Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w powiecie piaseczyńskim (15,62‰). Ujemna wartość współczynnika ogólnego salda migracji stałej wystąpiła w 26 powiatach, przy czym najniższa w mieście Ostrołęce (-6,64‰). Analizując przestrzenny rozkład omawianego zjawiska należy stwierdzić, że powiaty zaludniające się w wyniku dodatniego salda migracji wewnętrznych i zagranicznych koncentrują się w centralnej części województwa – co jest związane z napływem ludności do Warszawy i okolicznych powiatów, głównie w poszukiwaniu pracy. Dodatnie saldo migracji odnotowano również w powiatach okalających trzy duże miasta – Ostrołękę, Płock i Radom, przy czym we wszystkich (poza stolicą) miastach na prawach powiatu współczynnik ogólnego salda migracji stałej był ujemny.

W latach 2005–2011 zarówno wojewódzki, jak i ogólnopolski współczynnik przyrostu naturalnego wykazywał tendencję rosnącą do 2008 r., natomiast w trzech kolejnych latach podlegał różnokierunkowym zmianom, tj. najpierw notowano spadek jego wartości, potem wzrost i znowu spadek. Na koniec 2011 r. na Mazowszu dodatni przyrost naturalny wystąpił w 23 powiatach, przy czym w przeliczeniu na 1 000 ludności w 16 powiatach był wyższy niż przeciętnie w województwie (0,80‰). Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w mieście Siedlce (4,15‰). Ujemny przyrost naturalny wystąpił w 19 powiatach, a najniższe natężenie omawianego współczynnika odnotowano w powiecie lipskim (-4,08‰). Z analizy przestrzennego rozkładu omawianego zjawiska wynika, że powiaty z dodatnim przyrostem naturalnym koncentrują się głównie w centralnej części województwa oraz w bezpośrednim otoczeniu miast na prawach powiatu (z wyjątkiem Płocka), natomiast powiaty z ujemnym przyrostem naturalnym położone są na krańcach zachodnich i wschodnich Mazowsza. Prognozuje się, że nadchodzące echo głębokiego niżu demograficznego lat 90, jak i obecne tendencje niskiego współczynnika przyrostu naturalnego może spowodować duży regres szczególnie w populacji na terenach wiejskich i mniejszych miast naszego regionu.

Najdotkliwiej może odczuć te zmiany oświata i zdrowie (zamykanie przez gminy i powiaty nierentownych placówek).

Rekomendacja w obszarze pomocy społecznej

Zmiany demograficzne, starzenie się społeczeństwa wskazują że w woj. mazowieckim zwiększy się zapotrzebowanie na usługi społeczne skierowane do tej grupy mieszkańców. Ze względu na niskie dochody oraz naturalnie pogarszający się stan zdrowia osób starszych, wzrośnie zapotrzebowanie na usługi świadczone na ich rzecz przez pomoc społeczną. Tym samym, konieczne będzie zwiększenie nakładów na rozwój takich form pomocy jak: usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, rozwój sieci ośrodków wsparcia, domów pomocy społecznej i innych form opieki stacjonarnej.

W zakresie pomocy osobom starszym i chorym konieczne stanie się także tworzenie warunków minimalizujących zjawisko izolacji i osamotnienia, poprzez dalszy rozwój klubów seniora, uniwersytetów III wieku, działalności organizacji pozarządowych.

W zakresie bezrobocia

Rok 2011 był trzecim z kolei, w którym odnotowano w województwie mazowieckim **wzrost liczby bezrobotnych i stopy bezrobocia**, przy czym skala wzrostu była mniejsza niż przed rokiem oraz znacznie mniejsza niż w 2009 r. Stopa bezrobocia rejestrowanego, zarówno w kraju jak i w województwie, w 2011 r. była wyższa niż w 2010 r. W końcu grudnia **wskaźnik krajowy** ukształtował się na poziomie **12,5%**, tj. o 0,1 pkt proc. wyższym niż w grudniu 2010 r. Stopa bezrobocia rejestrowanego **w województwie** w końcu 2011 r. **wyniosła 9,9%** (tj. o 0,2 pkt proc. więcej niż przed rokiem) i była jedną z najniższych w kraju. W województwie utrzymało się przestrzenne zróżnicowanie bezrobocia. Wzrost wskaźnika w skali roku odnotowano w 32 powiatach województwa, największy w powiecie makowskim (o 3,5 pkt proc.) oraz legionowskim, pułtuskim i sierpeckim (po 1,7 pkt proc.). W powiecie lipskim stopa bezrobocia pozostała na poziomie sprzed roku, a w pozostałych powiatach obniżyła się. Najgłębszy spadek wystąpił w m. Radomiu (o 1,3 pkt proc.), w powiatach radomskim i węgrowskim (po 0,9 pkt proc.) oraz mławskim i wyszkowskim (po 0,8 pkt. proc.). W województwie utrzymało się bardzo duże terytorialne zróżnicowanie bezrobocia. Rozpiętość między najniższą a najwyższą stopą bezrobocia w powiatach wyniosła 33,4 pkt proc. (w 2010 r. – 32,5 pkt proc.). Do powiatów o najwyższej stopie bezrobocia należały: szydłowiecki (37,2%), radomski (29,9%), przysuski (26,6%) i makowski (25,0%). Średniej dla województwa nie przekroczyły natomiast: m.st. Warszawa (3,8%), warszawski zachodni (6,6%), grodziski i pruszkowski (po 7,0%), piaseczyński (7,3%), grójecki (8,0%), otwocki (8,7%) oraz m. Siedlce (9,9%).

Łączna liczba bezrobotnych wyniosła 246 694 osoby i wzrosła w stosunku do 2010r. o 3,5%. Z pewnością niepokojącym faktem jest to że spośród wszystkich pozostających bez pracy **111 802 osoby** były **bezrobotne długotrwale**, czyli nie posiadały prawa do zasiłku i pozostawały bezrobotne przez ponad 12 miesięcy.

Rekomendacja w obszarze pomocy społecznej:

Rosnąca liczba bezrobotnych mieszkańców Mazowsza powoduje konieczność zwiększenia nakładów finansowych na świadczenia społeczne dla tych osób. Szczególnie niepokojące jest to, że prawie połowa z tych osób to długotrwale bezrobotni, będący klientami pomocy społecznej. Stąd konieczność opracowania nowych programów aktywizacji

zawodowej, uwzględniających ścisłą współpracę pomocy społecznej i urzędów pracy oraz dostosowanie form udzielanego wsparcia, do zmieniających się potrzeb rynku pracy. Ważne jest również, zwiększenie współpracy służb pomocy społecznej z pracodawcami i organizacjami pozarządowymi przy wykorzystaniu potencjału Wojewódzkiego Urzędu Pracy, i Mazowieckiego Centrum Polityki Społecznej.

W zakresie infrastruktury w gminach i powiatach

W przypadku infrastruktury gospodarczej (przedsiębiorczości) zanotowano spadek liczby zarejestrowanych w gminach podmiotów gospodarczych. Gminy wykazały, że na terenie województwa pod koniec 2011 roku **działało 386 535 podmiotów gospodarczych (446 126 podmiotów w 2010 r.)**, na co, bez wątpienia, ma ogromny wpływ trwający od 2008 r. ogólnosiwiatowy kryzys gospodarczy.

Zmianie uległa sytuacja mieszkaniowa. Wzrosła w stosunku do 2010 roku liczba mieszkań w zasobach gminnych, jak i mieszkań socjalnych, przy jednoczesnym wzroście liczby osób oczekujących na ich przyznanie. Ponad 300 gmin wykazało posiadanie ogółem 115 336 lokali (109 825 w 2010 r.) i liczbę 12 065 osób (11 087 w 2010 r.) oczekujących na mieszkanie z zasobów komunalnych. Liczba mieszkań socjalnych wyniosła 9 256 (7 957 w 2010 r.) – natomiast liczba osób oczekujących to 6 792 osób (6 336 w 2010 r.). Najwięcej oczekujących jest w m. st. Warszawie i w gminach powiatów okołowskich (warszawski zachodni, otwocki, pruszkowski, piaseczyński).

Rekomendacja w obszarze pomocy społecznej

Utrzymujący się brak mieszkań socjalnych, oraz zmniejszająca się liczba miejsc pracy, wymaga rozwoju nowych form wsparcia w obszarze pomocy społecznej dla najuboższych mieszkańców Mazowsza. Konieczne staje się wzmocnienie rozwoju sieci mieszkań chronionych, szczególnie dla wychowanków placówek opiekuńczo-wychowawczych.

W zakresie **infrastruktury oświatowej** gminy i powiaty wykazały funkcjonowanie: **76 żłobków, 1 468 przedszkoli, 1 623 szkół podstawowych, 837 gimnazjów, 813 świetlic dla dzieci i klubów dla młodzieży, 587 szkół średnich, 24 szkół wyższych.**

W większości przypadków wzrosła liczba tych podmiotów - poza żłobkami i szkołami średnimi. Należy także zauważyć wzrost liczby dzieci oczekujących na miejsca w żłobkach i przedszkolach. Liczba dzieci oczekujących na miejsce w żłobkach wynosiła 5 900, zaś w przedszkolach 21 307. Te fakty świadczą to o tym, że ten rodzaj infrastruktury społecznej nie jest wystarczająco rozbudowany w naszym regionie. Szczególnie dotyczy to m. st. Warszawy gdzie na miejsca w żłobkach oczekiwało 4 353 dzieci i na miejsce w przedszkolach 5 388 dzieci.

Rekomendacja w obszarze pomocy społecznej

Brak odpowiedniej liczby miejsc dla dzieci w żłobkach i przedszkolach ma negatywny wpływ na funkcjonowanie rodzin, w szczególności wielodzietnych dysfunkcyjnych oraz ubogich. W celu wsparcia tych rodzin konieczne jest także zwiększenie dostępu do poradnictwa psychologiczno-pedagogicznego oraz dostępu do pomocy świadczonej przez asystenta rodziny.

W zakresie **infrastruktury kulturalnej** gminy i powiaty wykazały funkcjonowanie: **920 bibliotek** (1 119 w 2010 r.), **282 domów kultury** (243 w 2010 r.), **226 sal widowiskowych (w tym kin)**.

Nastąpił także w stosunku do lat poprzednich przyrost liczby obiektów infrastruktury kulturalnej. Niepokojący jest jednak znaczący spadek liczby bibliotek co świadczy o spadku zainteresowania czytelnictwem w formie wydawnictw drukowanych.

W zakresie **infrastruktury sportowej** gminy i powiaty wykazały funkcjonowanie **2 259 obiektów** (1 735 w 2009 r., 2 452 w 2010 r.) sportowych (boisk, hal, pływalni). W tym przypadku zanotowano postęp w stosunku do lat poprzednich, na co niewątpliwy wpływ miało wykorzystywanie środków unijnych do prowadzenia inwestycji w tym zakresie oraz rządowy program budowy boisk piłkarskich („Orlików”).

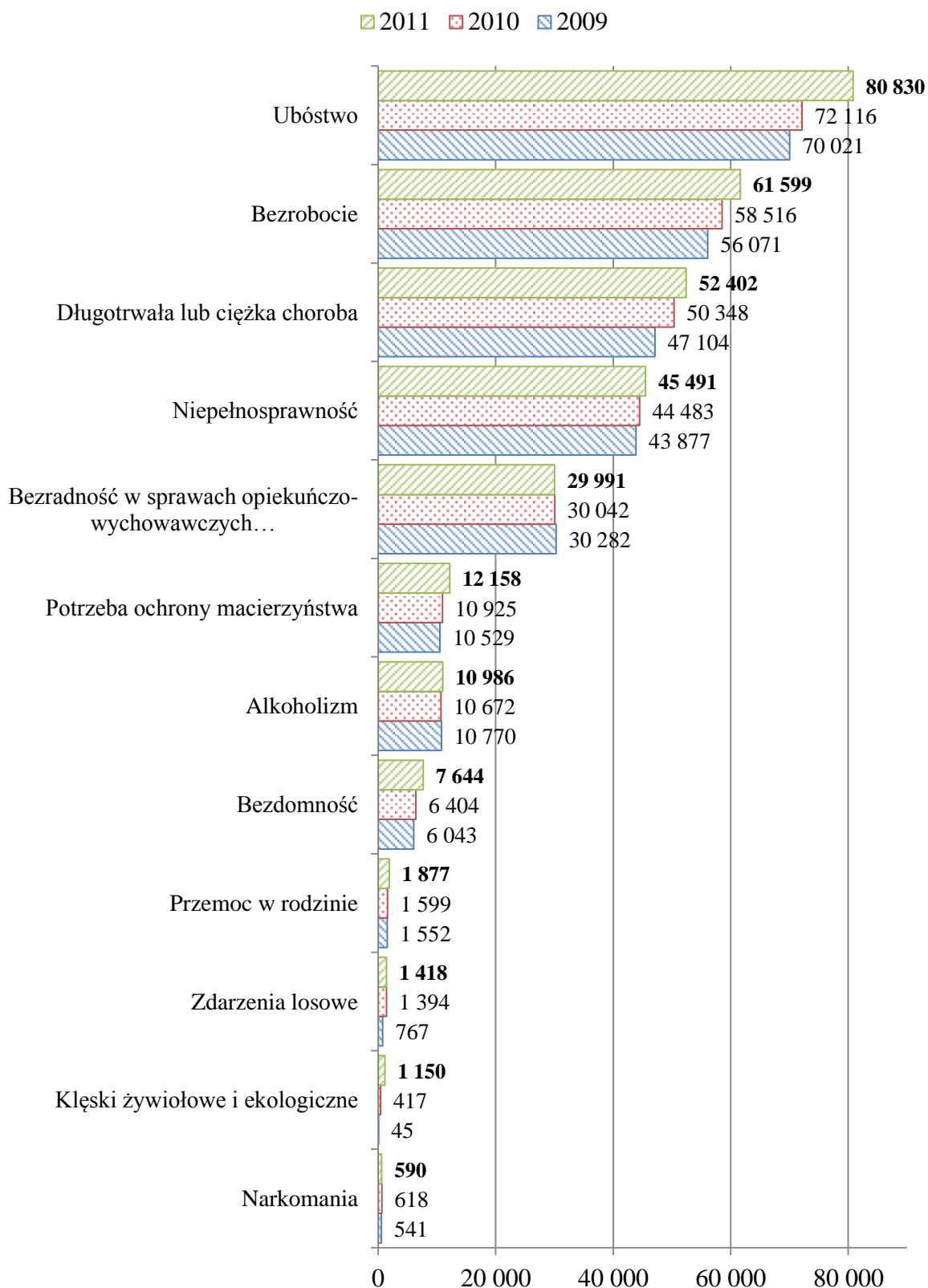
W zakresie **infrastruktury zdrowotnej** gminy i powiaty wykazały funkcjonowanie **1 261 zespołów opieki zdrowotnej** na terenie gmin, **2 029 innych placówek medycznych oraz 44 szpitale**.

W zakresie pozostałej infrastruktury społecznej gminy i powiaty wykazały funkcjonowanie 602 policyjnych rewirów dzielnicowych oraz 4 ośrodki dla cudzoziemców.

Podsumowanie

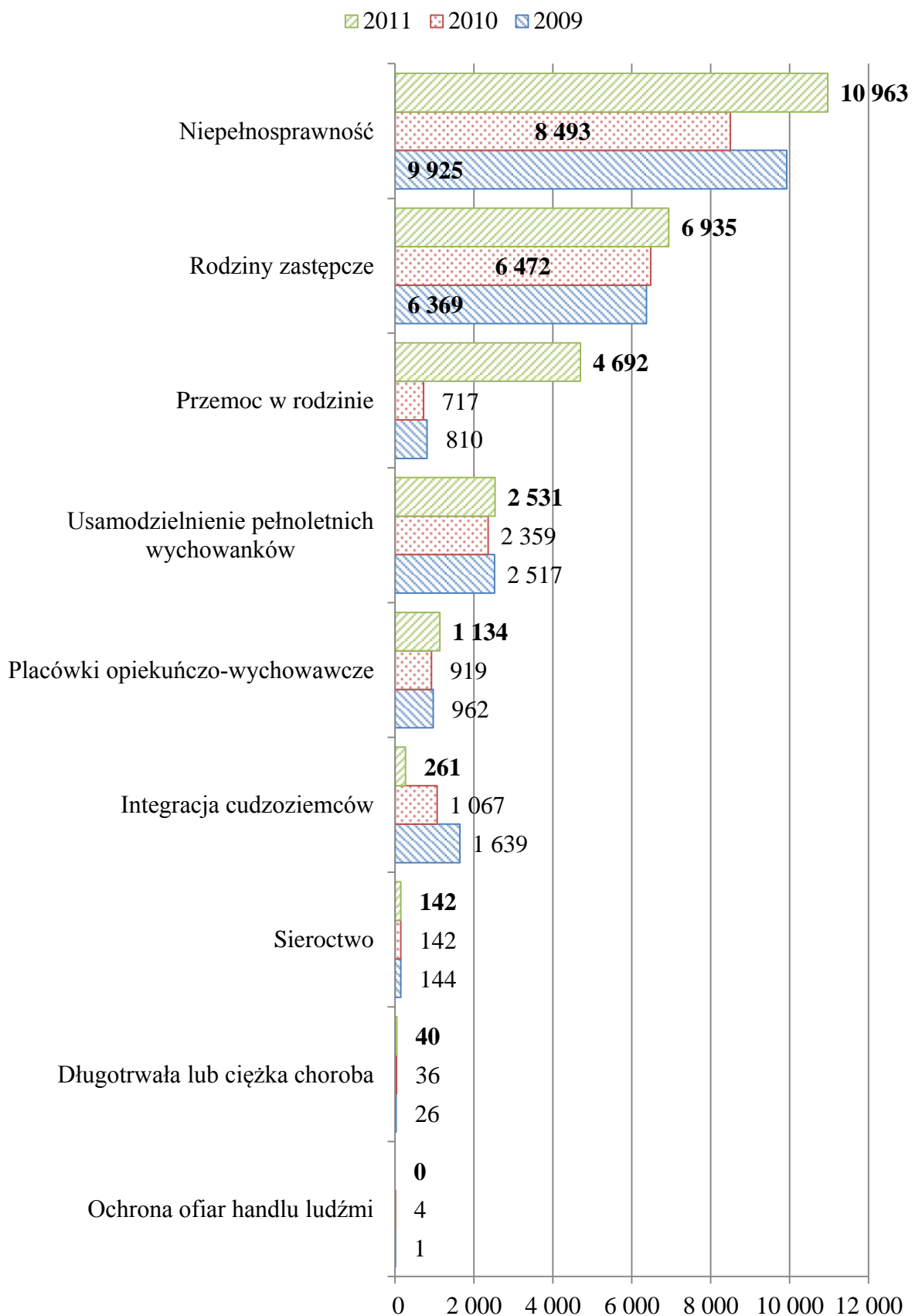
Wnioski i rekomendacje przedstawione powyżej zostały opracowane na podstawie analizy danych przekazywanych przez gminy i powiaty. Dotyczą one najważniejszych zagadnień wybranych do prezentacji przez pracowników Obserwatorium Integracji Społecznej. Ze względu na niedoskonałość nowego narzędzia, którym posługiwano się przy zbieraniu danych do Oceny oraz niezmiernie krótki czas, na dokonanie ich weryfikacji i porównania z innymi źródłami statystycznymi, przedstawiony materiał należy traktować jedynie jako wstępny, stanowiący podstawę do dalszych pogłębionych analiz.

Niemniej jednak należy stwierdzić, że nawet tak zebrane i przeanalizowane dane stanowią bardzo bogaty i ważny materiał pozwalający na dokonywanie różnorodnych analiz w obszarze pomocy społecznej, ale nie tylko. W związku z powyższym jest w pełni uzasadnione i konieczne prowadzenie dalszych prac nad udoskonalaniem narzędzi informatycznych programu SAC, w celu wypracowywania efektywnej metodologii, pozwalającej na kompleksową ocenę, poszczególnych kwestii i problemów społecznych, oraz formułowania stosownych wniosków i rekomendacji.

Wykres 1: Szacunkowa liczba rodzin, objętych pomocą społeczną w gminach w latach 2009-2011¹.
Źródło: Opracowanie własne.

¹ Szczegółowa informacja o zakresie danych wykorzystanych przy sumach znajduje się w tabeli na str. 59

Wykres 2: Osoby objęte pomocą społeczną w powiatach w latach 2009-2011². Źródło: Opracowanie własne.

² Szczegółowa informacja o zakresie danych wykorzystanych przy sumach znajduje się w tabeli na str. 60

Instytucje pomocy społecznej funkcjonujące w gminach i powiatach

Z informacji zebranych w ramach działań Obserwatorium Integracji Społecznej w Mazowieckim Centrum Polityki Społecznej i na podstawie rejestrów wojewody mazowieckiego na terenie województwa wynika, że w latach 2010–2011 funkcjonowała następująca liczba placówek:

Rok 2010	Rok 2011
96 domów pomocy społecznej	99 domów pomocy społecznej
60 środowiskowych domów samopomocy	64 środowiskowych domów samopomocy
23 dzienne domy pomocy	23 dzienne domy pomocy
8 domów dla samotnych matek	8 domów dla samotnych matek
57 noclegowni, schronisk dla bezdomnych	45 noclegowni, schronisk dla bezdomnych
13 ośrodków adopcyjno-opiekuńczych	12 ośrodków adopcyjno-opiekuńczych
brak danych	11 klubów samopomocy
43 rodzinne domy dziecka	51 rodzinnych domów dziecka
26 mieszkań chronionych	34 mieszkania chronione
16 ośrodków interwencji kryzysowej	17 ośrodków interwencji kryzysowej
72 placówki opiekuńczo-wychowawcze	69 placówek opiekuńczo-wychowawczych
4 centra integracji społecznej	4 centra integracji społecznej
3 kluby integracji społecznej	13 klubów integracji społecznej
70 warsztatów terapii zajęciowej	72 warsztaty terapii zajęciowej
brak danych	110 klubów seniora
brak danych	42 uniwersytety III wieku